Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

માલિની.

સુર નરવર કેરી જ્યાં સમૃદ્ધિ વિકાશે;
ત્રિવિધ[1] પરિપદોથી પૂર્ણ લક્ષ્મી પ્રકાશે;
સમવસરણ શોભા તે પ્રભુની સુરીતે,
અભિનવ શુભ વર્ષે શાંતિદા[2] થાય નિત્યે. ૩

મંદાક્રાન્તા.

આજે થાતાં અવિઘ્ન થકી વિંશતિ વર્ષ પૂરા,
આપે પૂર્ણાશ્રય સુખ વળી ગ્રાહકો ધર્મ શૂરા;
આશીષ આપે હૃદયથી ધરી જ્ઞાનકેરો વિકાશ,
થાજો નિત્યે ભવિક જનમાં જૈનધર્મ[3] પ્રકાશ. ૪

ન. દા.

માંગલિક.

શ્રી નાભેયઃ સર્વોદ્યાદમેયઃ પરમારમાઃ
યન્નામધ્યાનતઃ સર્વ સિદ્ધયઃ સ્યુઃ સ્વયંવરાઃ ।

ઉપદેશ તરંગિણી.

(શ્રી નાભિરાજાના પુત્ર પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવજી તમોને માપ વિનાની ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મી આપો. જેમના નામના ધ્યાનમાત્રથી સર્વે સિદ્ધિઓ પોતાની મેળેજ આવીને વરે છે.)

વાંચનાર બંધુઓ! આજે આ માસિકપત્રનું એક વર્ષ પૂર્ણ થઇ નવું વર્ષ શરૂ થાય છે; એટલુંજ નહીં પણ વીશ વર્ષ પૂર્ણ થઇ એકવીશમા વર્ષની શરૂઆત થાય છે; તેથી બાલ્ય વયનો ત્યાગ થઇ યુવાવસ્થાની શરૂઆત થાય છે. સુજ્ઞ પુરૂષો દરેક કાર્ય નિર્વિઘ્ને સમાપ્ત થવા માટે પ્રથમ ઇષ્ટ દેવતાને પ્રણામ કરવા રૂપ માંગલિક કરે અને વિદ્વાન મહાત્માઓ પ્રારંભ કરેલ ગ્રંથને પ્રતિબંધ કરનાર પાપનો વિનાશ કરવા માટે ગ્રંથની આદિમાં ઇષ્ટ દેવતાને પ્રણામ કરવા રૂપ માંગલિક કરે એવો શિષ્ટાચાર અનાદિ કાળ

૧ જાતગતની પર્ષદાથી. ૨ શાંતિને આપનાર. ૩ અહિં એ અર્થ થાય છે. આ જૈનધર્મ પ્રકાશ માસિક એવી આશીષ આપે છે કે, ભવિ પ્રાણીઓમાં આ જૈનધર્મનો પ્રકાશ થજો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

થી આવ્યો આવે છે. અહીં અમે પણ આ વર્ષની નિર્વિઘ્ને સમાપ્તિ થવા માટે, પ્રાપ્ત થયેલી યુવાવસ્થાના વીશ વર્ષ આનંદમાં નિર્ગમન કરવા માટે, અમારા વાંચનાર બંધુઓના કલ્યાણને માટે, આ માસિકપત્રના નેતાઓની વૃદ્ધિ, સુખાકારી અને આરોગ્ય પ્રાપ્તિ માટે, અને માસિકપત્રની નિરંતર ઉન્નત સ્થિતિ થયા કરે તે માટે એક મહાત્મા મુનિજને પોતાના ગ્રંથની આદિમાં કરેલી ઇષ્ટ દેવતાની સ્તુતિથીજ માંગલિક કરવા પ્રવૃત્ત થઇએ છીએ.

માંગલિક બે પ્રકારના છે. દ્રવ્ય માંગલિક અને ભાવ માંગલિક. આ જગતની અંદર ગણાતાં ઉત્તમ પદાર્થો તે દ્રવ્ય માંગલિક છે અને ઇષ્ટ દેવતાની સ્તુતિ તે ભાવ માંગલિક. ઇષ્ટ દેવતાની માન્યતા સૌ સૌની પોતાની પ્રનાલિકા પ્રમાણે હોય છે પણ તેમાં કાંઇ કાંઇ મતભેદ હોય છે અને પાત્ર ભેદે ગુણની ન્યુનાધિકતા પણ હોય છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ એ છ અંતરંગ શત્રુઓનો જય કરી જેમણે મોક્ષ લક્ષ્મી સંપાદન કરી છે, જેઓ વર્તમાન ચોવીશીમાં પ્રથમ તીર્થંકર હોવાથી સૃષ્ટિ મર્યાદાના સ્થાપન કરનારા છે, જેઓએ આ કાળમાં પ્રથમ તીર્થ પ્રવર્તાવી પ્રાણિઓને મોક્ષ માર્ગ બતાવ્યો છે, જેઓ સૂર્ય સમાન સકળ વસ્તુના બાહ્ય અંતરંગ ભાવના પ્રકાશક છે, જેઓએ વર્ણાશ્રમોચિત ધર્મ સંપૂર્ણ રીતે લોકોના હિતને માટે બનાવેલો છે, જેઓએ કાર્યાકાર્ય, કૃત્યાકૃત્ય અને ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિવેક સંપૂર્ણ રીતે સમજાવેલો છે અને જેઓ આ ભરતક્ષેત્રમાં પ્રથમ તીર્થંકર પદ ધારણ કરી અતીત અનાગત અને વર્તમાન સમયના જૈન તત્વ રહસ્યનું સ્મરણ કરાવનારા છે તે નાભિરાજાના પુત્ર શ્રીમાન્ આદીશ્વર ભગવાનની પૂર્વોક્ત શ્લોકમાં સ્તુતિ કરી માંગલિક કરવામાં આવ્યું છે. જે પરમાત્માની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે તે ઉત્કૃષ્ટ-ઉન્નત હદે પહોંચ્યા છે; તેમની સ્તુતિ, ભક્તિ અને ધ્યાન કરવાથી ઉન્નત સ્થિતિએ પહોંચાય છે અને તેથી તે ઉત્કૃષ્ટ મંગળ રૂપ છે. મંત્રાક્ષરથી જેમ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે તેમ જેના નામ માત્રનું ભાવ પૂર્વક સ્મરણ કરવાથી સર્વે સિદ્ધિઓ સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થાય છે તે પરમાત્મા તમોને વાંચનારને જેનું માપ નહીં તેવી પરમ ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મી આપો, એવો શ્લોકના કર્તા મહાત્માએ આપેલો આશીર્વાદ ફળીભૂત થાય એવી ઇચ્છા રાખી અમે પણ અમારા આ નવા વર્ષનો પ્રારંભ કરીએ છીએ.

માસિકપત્ર એ પણ એક ગ્રંથ છે, અથવા ઘણા ગ્રંથોનું રહસ્ય બ-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તાવનાર છે તેથી જેમ ગ્રંથમાં વિષય સંબંધ બતાવ્યો હોય છે તેમ માસિકપત્રમાં પણ વિષય સંબંધ હોવો જોઇએ. ગત વર્ષમાં આ માસિકનું કદ વધારવામાં આવ્યું છે અને તેથી જૂદા જૂદા (૫૬) વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. મુનિવર્ય શ્રી કર્પુરવિજયજી મહારાજ તરફથી આવેલા છ સાત વિષયો ખરેખરા મનન કરવા લાયક અને બોધદાયક છે; ધનપાળ અને લલિતાંગ કુમારની કથાઓ વાંચવાથી તે મહાત્મા જનોને માર્ગે અનુસરનારાના હૃદયમાં ભાવના ઉત્પન્ન થાય તેવું છે; અને બીજા ઉપદેશક ગદ્ય પદ્યાત્મક વિષયો આપી માસિકપત્રની જે ફરજ છે તે બજાવવા બનતો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. આપણી મહાપરિષદ્ (જૈન કોન્ફરન્સ) ની સેવા બજાવવા પણ વખતો વખત સારી રીતે પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. નવા વર્ષમાં પણ વારંવાર પોતાના લેખ મોકલી માસિકપત્ર અને તેના નેતાઓને ઉપકૃત કરનારા મહાત્મા મુનિરાજો તથા બીજા વિદ્વાન જૈન બંધુઓના હાથથી પરમાર્થિક અને તાત્વિક ભાવના ઉપદેશક, બોધક અને નીતિ તથા ધર્મના પરમ રહસ્યને હૃદયમાં પ્રકટાવનાર લેખો--ચરિત્રો આપી અમારા ગ્રાહક વર્ગની સંપૂર્ણ રીતે સેવા બજાવવા પ્રયાસ કરવામાં આવશે. જે મહાત્માશ્રીએ તથા અમારા જૈન બંધુઓએ ગતવર્ષમાં પોતાના લેખો મોકલ્યા છે તેઓનો અત્રે ઉપકાર માનીએ છીએ અને સાથે વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે નવા વર્ષમાં પણ તેઓએ પોતાના લેખો મોકલી માસિકપત્રની શોભામાં વૃદ્ધિ કરવી.

કોઇ પણ કાર્ય કરવામાં, તથા કોઇ પણ પુસ્તક લખવામાં કોઇ પણ પ્રયોજન-હેતુ હોય છે, કારણ કે હેતુ વિનાનો પ્રયાસ તે નિરર્થક અને કાયક્લેશ કરનારો છે; તે સાથે હેતુ પણ જેમ ઉચ્ચ હોય તેમ કાર્યની પણ ઉચ્ચતા ગણાય છે. આ માસિકપત્ર પ્રસિદ્ધ કરવામાં, જૈન બંધુઓ સંપૂર્ણ રીતે ધાર્મિક શ્રદ્ધાવાળા થાય, મહાત્મા જનોએ પ્રરૂપેલા માર્ગે અનુસરવાની વૃત્તિવાળા થાય, ધાર્મિક ક્રિયાઓ નિરંતર કરવાની પ્રવૃત્તિવાળા થઇ શુદ્ધતર કરવાની ઇચ્છાવાળા થાય, ઊંચા પ્રકારના નીતિ તત્વો સમજી શુદ્ધ વ્યવહારવાળા થાય, જિનેશ્વર ભગવાનની પરમ આસ્થાથી પૂજા-સ્તવના કરનારા થાય અને નૈતિક, ધાર્મિક, આર્થિક અને પારમાર્થિક સ્થિતિમાં ઉન્નત દશાને પ્રાપ્ત થાય-એ હેતુ રહેલો છે; તે સાથે આપણા ભારતવર્ષના જૈનીઓના સર્વ પ્રકારના ઐક્યને માટે પ્રવૃત્ત થયેલી-અસ્તિત્વમાં આવેલી આપણી મહાન્ પરિષદના ગુણ કીર્તન કરી સર્વ જૈન બંધુઓને તેના પ્રત્યે લાગણીવાળા ક-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

રવા એ હેતુ પણ છે. પરમાત્મા અમારો તે હેતુ સફળ કરો એવી તેમના પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

દરેક કાર્યમાં કર્ત્તાનો અને તેના ભોકતાનો કાંઇ પણ સંબંધ હોય છે. આ કાર્યની પ્રવૃત્તિમાં અમારો અને અમારા વાંચનારાનો ધાર્મિક સંબંધ એજ સંબંધ છે.

કોઇ પણ અધિકારીને માટેજ કાંઇ પણ કાર્ય કરવામાં આવે છે અથવા ગ્રંથકાર ગ્રંથ કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. આ માસિકપત્ર પર પૂર્ણ આસ્થા રાખી, તેના વિષયો વાંચી, તેનું વિવેક પૂર્વક મનન કરી, તેને દરેક પ્રકારની મદદ કરી, જે તીર્થંકર દેવની વાણીની કિંચિત્ પ્રસાદી આ પત્રમાં આપવામાં આવે તે પ્રસાદી ગ્રહણ કરી પોતાના આત્માને જેઓ તૃપ્ત કરનારા છે તેઓ આ કાર્યના–માસિકપત્રના અધિકારી છે.

પ્રાંતે આ માસિકપત્ર, તેના નેતાઓ, તેના લેખકો અને તેના વાંચનારા–સર્વ પ્રકારે ઉન્નત સ્થિતિને પામો એવી પ્રાર્થના કરી આ નવા વર્ષનો પ્રારંભ કરવામાં આવે છે.

સમાવલોકન.

ૐ નમઃ શ્રી શાંતિઃ શ્રીગુરૂ પ્રસાદથી આજે આ માસિકને વીશ વરસ પૂરાં થઇ એકવીશમું વરસ શરૂ થાય છે. માસિકને માટે આ જીવન ઘણું સારૂં છે અને મારા તંત્રીઓના પ્રયાસથી વ્યવહાર પ્રમાણે બાલ્યવય પૂરૂં કરી આજે યુવાનવય પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. આવા પ્રસંગે બહુ બહુ વિચાર પ્રાપ્ત થાય છે અને તેનું દિગ્દર્શન કરાવવા પ્રેરણા થાય છે. નવીન વર્ષના પ્રારંભમાં ગતવર્ષનું દિગવલોકન કરવાનો શુભ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે પ્રથમના વિષયમાં કરવામાં આવ્યા છે, પરંતુ આ વખતે ગયા વીશ વરસના મારા જીવનમાં જૈનકોમની સાંસારિક, માનસિક, શારીરિક, નૈતિક, રાજકીય અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં કેવા કેવા ફેરફારો થયા છે તે પર વિચાર ચલાવવાની જરૂર લાગે છે.

એક કોમના જીવન સંચારના ઇતિહાસમાં વીશ વરસ એ મોટો સમય નથી. કેટલાક સુધારા વધારા કરતાં ઘણા વરસો ચાલ્યા જાય છે અને તેથી વીશ વરસ બહુ મોટો સમય નથી. છતાં આખા ભારતવર્ષ માટે અને તેની સાથે જૈનકોમ માટે છેલ્લાં વીશ વરસ બહુ અગત્યના ગયા છે. વીશ વરસમાં એટલો બધો ફેરફાર થઇ ગયો છે કે વીશ વરસ પહેલા પરદેશ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ગયેલો કોઇ માણસ અત્યારે પાછો આવે તો તેને આશ્ચર્ય લાગે. આ ફેરફાર સારાને માટે થયો છે કે ખરાબને માટે તે હવે પછી જોવાનું છે. આપણા બુદ્ધિબળ પ્રમાણે આપણે વિચાર કરશું, પણ તેનો ખરો તોલ આવતો જમાનો કરી શકે. કોમના સંબંધમાં કાર્યના ઇરાદાપર તેનો ન્યાય થતો નથી, પણ તેના પરિણામપર આધાર રાખે છે અને એક કાર્ય ગમે તેવા શુભ ઇરાદાથી થયું હોય પણ કોમને તે નુકશાન કરનારૂં નીવડે તો તે વર્જ્ય છે. એક મનુષ્યના પોતાના કાર્યમાં અને પોતાની કોમને અંગે બજાવવાની ફરજના સંબંધમાં ઇરાદો અને પરિણામ જે પરસ્પર પ્રતિકૂળ વલણ લે છે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે. બુદ્ધિમાન અનુભવી કેળવણી પામેલા માણસનું કર્તવ્ય એજ છે કે આપણી કોમને પરિણામે લાભ કરે એવા વિચાર કરીને કાર્યો આરંભવા અથવા કરવા અને એજ નિયમને અનુસરીને તેઓની કાર્યદિશા અંકિત કરવી.

પ્રથમ અગત્યતા કેળવણી ધરાવે છે એ હવે સર્વ કોઇ કબુલ કરે છે. સાંસારિક કેળવણીના સંબંધમાં જોતાં જણાશે કે વીશ વરસ પહેલાં આપણી કોમમાં માત્ર બે ગ્રેજ્યુએટો હતા જ્યારે અત્યારે અધુરી ગણત્રી પ્રમાણે આપણે ૭૪ ગ્રેજ્યુએટો ધરાવીએ છીએ. આ વધારો સંતોષકારક છે, છતાં પણ તે બખત દરમ્યાન બીજી કોમોએ જે વધારો કર્યો છે તેના પ્રમાણમાં બહુજ ઓછો છે અને આ સંબંધમાં હજુ બહુ કરવાનું રહે છે. કેળવણીના સંબંધમાં ખાસ કર્તવ્ય મુખ્ય શહેરોમાં બોર્ડીંગ બાંધવાની અને ત્યાં ધાર્મિક અને ઇંગ્લિશ અભ્યાસ મેળવનારને સગવડ કરી આપવાની છે. બીજે પ્રસંગે આ બાબતપર વિશેષ લખવામાં આવશે. વીશ વરસમાં માત્ર એકજ બોર્ડીંગ ગયા વરસમાં ભાવનગર શહેરમાં થઇ છે અને તે વધારો બહુજ ઓછો છે. કેળવણીની બાબતમાં જૈનકોમ બહુ પછાત છે તે ખરેખર શોકાસ્પદ છે. ધાર્મિક કેળવણીમાં વીશ વરસમાં સારો વધારો થયો છે. અમારી યાદદાસ્ત પ્રમાણે વીશ વરસ પહેલાં ચાર પાંચ પાઠશાળા હતી જ્યારે અત્યારે ત્રણસો લગભગ પાઠશાળાઓ ચાલે છે; અગાઉ પ્રતિક્રમણ કરાવનારને શોધવા પડતા હતા ત્યારે હાલ નાની વયના બાળકો સ્પષ્ટ ઉચ્ચારથી કાર્ય કરે છે. આ સંબંધમાં અભ્યાસક્રમ હજુ ગોઠવાયો નથી તેમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે. વળી સાથે અર્થજ્ઞાનની પણ જરૂર છે. આવીજ રીતે સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ પણ સારો થતો જાય છે. વચ્ચેના બસો ત્રણસો વરસમાં

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સંસ્કૃત અભ્યાસ મંદ થઇ ગયો હતો, તેમાં સુધારો થતો જાય છે. હાલમાં કેટલાક મુનિ મહારાજો બહુ ઉત્તમ અભ્યાસ કરી શક્યા છે અને બનારસમાં સંસ્કૃત પાઠશાળા જે એક મુનિરાજના અધ્યક્ષપણા નીચે ચાલે છે ત્યાંથી એક સારો જૈનવર્ગ સંસ્કૃતમાં નિપુણ થઇ બહાર પડવાની વકી છે. સંસ્કૃતના જ્ઞાન સાથે વ્યવહારિક કેળવણી આપી ચાલુ જમાનાની પદ્ધતિઓથી વાકેફગાર થવાની આ વર્ગને જરૂર છે અને એ સંબંધમાં પણ પ્રયાસ થઇ રહ્યો છે.

સ્ત્રી કેળવણીની બાબતમાં છેલ્લા વીશ વરસમાં બહુ સારો સુધારો થયો છે. જો કે હજુ ઘણી થોડી બાળાઓ કેળવણી લે છે છતાં પણ લોકોના વિચારમાં બહુ મોટો ફેરફાર થઇ ગયો છે. અમને સ્પષ્ટ રીતે યાદ છે કે વીશ વરસ પહેલાં છોડીને ભણાવવી અને ભણેલી છોડી સાથે પુત્રનું વેવિશાળ કરવું એમાં મોટો વહેમ મનાતો, જ્યારે અત્યારે વેવિશાળ કરતાં રૂપ અને ઘરની સાથે બાળાનો અભ્યાસ કેટલો છે એ પ્રથમ સવાલ થાય છે. આ મોટો ફેરફાર છે અને વીશ વરસમાં મેળવેલી વસ્તુઓમાં પ્રથમ જગા લે છે. આ ઉપરાંત નાના શહેરોમાં પણ કન્યાશાળાઓ થઇ છે અને થતી જાય છે. આ સર્વ લોકવલણ બતાવે છે અને અમને અત્યંત આનંદ થાય છે કે વીશ વરસના અમારા પ્રયાસમાં અમે કેળવણી સંબંધી વારંવાર લેખો લખી જૈન કોમને જાગૃત કરી છે તે વિચારો લોકોને અનુકૂળ લાગ્યા છે.

સામાન્ય રીતે છેલ્લા વીશ વરસમાં કેળવણી સંબંધમાં જૈન કોમે સારો વધારો કર્યો છે, વીશ વરસ પહેલાની અને હાલની સ્થિતિમાં બહુ ફેરફાર થઇ ગયો છે, પણ આટલા ઉપરથી આનંદમાં આવી જવાનું નથી. કેટલુંક થયું છે, પણ કરવાનું બહુ છે. જૈનીઓ તરફથી યુનિવર્સીટિમાં એક પણ સ્કોલરશીપ નથી, કે યોગ્યતાવાળા ગરીબ માણસોને મદદ કરનાર નથી. માગે છે તેવાને મળી રહે છે, પણ માગનારાઓમાં સર્વ હમેશાં લાયકાતવાળા હોતા નથી. આનું પરિણામ એ થાય છે કે ખરેખરી મદદને લાયક માણસ શરમથી અભ્યાસ છોડી દે છે અથવા અસહ્ય મુસ્કેલી વચ્ચે અભ્યાસ ચાલુ રાખી વ્યાધિનો ભોગ થઈ પડે છે. કોમનો વધારો ઇચ્છનારે આ બાબતમાં ખાસ ધ્યાન આપી રત્નને શોધવા જોઇએ. વળી મોટા મોટા શહેરોમાં જાહેર લાયબ્રેરીઓની જરૂર છે. શહેર ભાવનગરમાં અમારી સભા તરફથી સારી લાઇબ્રેરી થયેલી છે, પણ તેમાં પણ વધારો થવાની જરૂર છે. મુંબઇ અમદાવાદ જેવા શહેરોને તેની ખાસ જરૂરીઆત છે. આ ઉપરાંત ગ્રેજ્યુએટ થયા પછી અભ્યાસ આગળ વધારનારને મોટી મદદ મળવાની

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જરૂર છે તેમજ વ્યાપાર હુન્નરની કેળવણી માટે અભ્યાસ કરવામાં મોટી મદદની જરૂર છે. કન્યાશાળા અને પાઠશાળાઓના અભ્યાસક્રમમાં નિર્ણય થવાની જરૂર છે અને વિધવાઓને તથા મોટી ઉમ્મરની સ્ત્રીઓને અભ્યાસ કરાવી યોગ્ય રસ્તે ચડાવવાની જરૂર છે. આ સર્વ બહુ અગત્યની બાબતો છે અને તે સંબંધમાં બહુ વિચાર કરવાની જરૂર છે.

માનસિક ઉન્નતિનો આ ક્રમ છે. સાંપત્તિકસ્થિતિમાં સુધારો થયો નથી. એ સંબંધમાં અનુમાન કરવું કાલ્પનિક છે, કારણ કે આપણી પાસે આંકડા નથી. છેલ્લાં પાંચ વરસથી આખા ભરતખંડમાં જે દુષ્કાળ ચાલે છે તેથી ગરીબ શ્રાવકોની સ્થિતિ બહુ ખરાબ થઇ ગઈ છે. ગામડામાં ફરનારા મુનિ મહારાજો અથવા દરકાર રાખનરા શ્રાવકોનેજ આ વાતનો ખ્યાલ આવે છે. આવા દુઃખી શ્રાવકોને ઉદ્યોગે ચડાવવાની અને નિભાવવાની બહુ જરૂર છે. આ બનાવની નોંધ અત્યંત દુઃખ સાથે લેવી પડે છે, પણ જેઓ કોન્ફરન્સમાં નિરાશ્રિત શબ્દ કાઢી નંખાવવા માગતા હોય તેમણે થોડા દિવસ ગામડાઓમાં ફરવું એમ અમારી પ્રાર્થના છે. સાંપત્તિક સ્થિતિમાં જીવ જેવો વધારો કર્યો હોય એમ અમારૂં માનવું નથી. વ્યાપાર જૈનોના હાથમાં છે, તેટલા માટે પણ ઓછામાંઓછી મેટ્રીક્યુલેશન સુધીનો અભ્યાસ કરી કળાકૌશલ્ય અથવા વ્યાપારની અમુક શાખાનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ. અત્યારે આપણી કોમના હાથમાંથી વ્યાપાર જતો જાય છે જ્યારે ભાટીઆ, મેમણ વિગેરેના હાથમાં તે વધતો જાય છે. આ બાબત બહુ અગત્યની છે.

સાંસારિક ઉન્નતિપર બધો આધાર છે, આ બાબતમાં વીશ વરસમાં બહુ સારો ફેરફાર થયો છે, બાળલગ્ન બહુ ઓછા થતા જાય છે. વીશ વરસ પહેલાં કજોડાનું પ્રમાણ બહુ વધારે હતું, હાલ થોડા થોડા થાય છે, પણ લોકોના વિચારમાં મોટો ફેરફાર થતો જાય છે. એવીજ રીતે મરણ પાછળ જમણવાર ફરજીઆત છે તે બંધ થતા જાય છે, છતાં આર્યાવર્તના લોકોની ખાસીયત છે કે કોઇ પણ રિવાજ ખરાબ છે એમ જાણે તોપણ તાતસ્ય કૂપ ના ન્યાયથી ફેરફાર કરતા નથી. છતાં વિચારમાં સારો જેવો ફેરફાર થઇ ગયો છે.

રડવા કુટવાનો રિવાજ ઓછો થયો છે, છતાં પણ એ જંગલી રિવાજને એકદમ બેસારી દેવો જોઇએ છે. કન્યાવ્યવહારનું ક્ષેત્ર સાંપ્રત જમાનાને અનુસરી વિસ્તારવું જોઇએ, પણ આ બાબતમાં આગેવાનો કાંઇ કરી શક્યા નથી. ન કરવાના કેટલાક કારણો છે, પણ તે હાસ્યાસ્પદ છે. આ બાબત કાળ ક્રમેજ થાય તેવી લાગે છે. લગ્નાદિક પ્રસંગે અતિ ખરચ કેટ-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

લીક જગોએ થાય છે, એ બાબતમાં સુધારો થયો છે અને કેળવણીના પ્રચારથી વધારે થશે એમ લાગે છે. કન્યાવિક્રયનો રિવાજ બહુ મોટો છે અને એ સંબંધમાં કાંઇ પણ સુધારો થયો હોય એમ અમારૂં માનવું નથી. આ બાબતમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે.

મોટા મોટા શહેરોમાં જોઇએ તો બહિઃ સુધારો બહુ લાગશે. સ્ત્રીઓ બહારથી સુંદર પોશાક, નવીન જમાનાની ખરચાળ જીંદગી અને મોહક વિલાસમાં મસ્ત જોવાગાં આવે છે; ઘરેણાની નાજુકતા અને સાડીઓની સુંદરતા દૃષ્ટિને ખેંચે તેવી લાગે છે; આ બાહ્ય સુધારો છેલ્લા વીશ વરસમાં દાખલ થયો છે, પણ અંતર્સુધારો નાશ પામતો જાય છે. "ગૃહિણી" પદને યોગ્ય થનાર, કાર્યેષુ મંત્રીના શ્લોકમાં પ્રખ્યાત પામેલી "કુળવધુ" કાલ્પનીક થતી જાય છે, ગુણસુંદરી જેવી કુલીન વધુઓ પુસ્તકમાંજ રહી જાય છે— આ સર્વ થાય છે તે કોઇ સમજતું નથી અથવા બાહ્ય મોહમાં પડી સમજવાની દરકાર કરતું નથી. બાહ્ય સુધારો એ દેશની પડતીના ચિન્હ છે. છેલ્લા વીશ વરસમાં આ બાબત દેશમાં સુધારાને નામે ઘણો કુધારો દાખલ થઇ ગયો છે; ખરેખરો સુધારો નાશ પામ્યો છે અથવા પામતો જાય છે એમ અનુભવી અવલોકન કરનારાઓ અંતઃકરણથી માને છે.

નૈતિક ઉન્નતિ કેટલી થઇ છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે, કારણ કે તેનો મોટો આધાર વ્યક્તિપર છે. છતાં છેલ્લા વીશ વરસમાં વાંચનનો ફેલાવો અને અભ્યાસનો વધારો જોતાં લોકોના વિચારો સુધરવાનો પૂરતો સંભવ છે એ સંબંધમાં અવલોકન કરવા માટે વીશ વરસ એ પૂરતો વખત નથી; છતાં અસંતોષકારક પરિણામ આવ્યું હોય એમ માનવાનું કાંઇ કારણ નથી.

શારિરીક સ્થિતિમાં કાંઇ ફેરફાર થયો નથી. આબાબતમાં કોઇ પ્રયાસ કરતું નથી. રાજકીય સ્થિતિમાં આપણી કોમ બહુ પછાત છે. અમે બનતા સુધી આ સવાલ ચર્ચવા માગતા નથી, પણ સ્થિતિના દિગ્દર્શન પરત્વે એટલું લખવું જોઇએ કે લાગવગ ધરાવનાર એક પણ જૈન ઊંચા હોદાપર નથી. આપણી કોમ બહુજ પછાત છે અને તે ખાતર બહુ ખમે છે; કેળવણીમાં વધારો કરી કોમને ખરચે કેટલાક માણસોને સિવીલિયન કરવાની બહુજ જરૂર છે. આવા પ્રયાસથી કોમની ઉન્નતિ બહુ થવા સંભવ છે.

ધાર્મિક ઉન્નતિ એ સર્વ ઉન્નતિનો સાર છે, સર્વનું દૃષ્ટિબિંદુ છે અને તેને માટેજ સર્વ પ્રયાસ છે. ધાર્મિક ઉન્નતિના બે પ્રકાર છે. એક બાહ્ય ઉ-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ન્નતિઃ તેમાં છેલ્લા વીશ વરસમાં સારો વધારો કર્યો છે; મહાત્મા મુળચંદજી, વૃદ્ધિચંદજી, આત્મારામજી અને બીજા વિદ્વાન્ મુનિરાજોના સતત પ્રયાસથી ઘણે સ્થાનકે દર્શનોન્નતિ બહુ સારી રીતે થઇ છે. ઘણે સ્થાનકે ચૈત્યપ્રતિષ્ઠા, પાઠશાળા સ્થાપન, ઉદ્યાપન, અષ્ટાહ્નિક મહોત્સવાદિ થયા છે અને અનેક ઉત્તમ જીવોએ સંસાર ત્યાગ કર્યા છે. આવીજ રીતે બીજી બહુ રીતે ઉન્નતિ થઇ છે. વળી આંતર ઉન્નતિ પણ સારી રીતે થઇ છે. માસિકના પ્રયાસથી અને વિદ્વાન સાધુઓના વ્યાખ્યાનથી લોકોની શ્રદ્ધા ધર્મ પર સારી થઇ છે અને ઇંગ્લિશ અભ્યાસીઓપર અનાસ્થાનો દોષ આવતો હતો તે પણ ઉડી ગયો છે. આ સર્વ બહુધા સારા માટેજ થયું છે. છેલ્લા વીશ વરસ પહેલાની અને હાલની સ્થિતિની સરખામણીમાંજ આ ફેરફાર ધ્યાનપર લેવા યોગ્ય છે.

છેલ્લા વીશ વરસમાં ઘણા જૈન ગ્રંથો પ્રગટ થયા છે. મોટો ભાગ શ્રાવક ભીમશી માણેકના સ્તુત્ય પ્રયાસને આભારી છે, અને અમારી સભાએ પણ બનતો પ્રયાસ કર્યો છે.

આ સિવાય લોકોના વિચારો અને વર્તનમાં છેલ્લાં વીશ વરસમાં બહુ મોટો ફેરફાર થઇ ગયો છે. સર્વથી મોટો ફેરફાર થવાનું કારણ **શ્રી જૈન કોન્ફરન્સ** છે. આ બનાવ જૈન કોમના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરથી લખાઇ લેવાશે. મુંબઇ અને વડોદરાની તેની શોભા, સમવસરણનો ખ્યાલ કરાવે તેવો મંડપ, જૈનના સામાન્યમાં સામાન્ય માણસના હૃદયમાં તેણે બેસાડેલી ઉંડી છાપ ધ્યાન આપવા જોગ છે. આનાથી તાત્કાળિક ઘણા લાભ થાય છે, બીજા ઘણા અદૃશ્ય (imperceptible) છે. તે આવતો જમાનોજ સમજી શકશે. પણ લોકોના વિચારોને ફેરવનાર, યોગ્ય દિશા બતાવનાર, સર્વ માણસોને થોડી યા વધારે શક્તિ પ્રમાણે કોમનું કાર્ય કરવાનો પ્રસંગ આપનાર આ મહામંડળને ટકાવી રાખવું એ પ્રત્યેક જૈનની પ્રથમ ફરજ છે. જૈન કોમના ભવિષ્યનો તેના ઉપર આધાર છે. હાલમાં કોન્ફરન્સનું કાર્ય જરા જરા લાગશે, ખરચ વખત અને શક્તિના ભોગ કરતા લાભ અલ્પ લાગશે, પણ તેના ઉપર **વાણીઆની નજરથી જોવાનું નથી, પણ તત્વવેત્તાની નજરથી જોવાનું** છે. આ વાક્યમાં બહુ ગુહ્ય છે, જેમ જેમ એ વાક્ય પર વિચાર કરાશે તેમ અમારા કહેવાની સત્યતા સમજાશે.

આવી રીતે વીશ વરસનું સૂક્ષ્મ અવલોકન કરી અમને નોંધ લેવાને હર્ષ થાય છે કે વીશ વરસમાં જૈનકોમે સારો વધારો કર્યો છે અને ભવિ-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ષ્યમાં વધારો કરવાને સદા તત્પર છે. આ સર્વ કાર્યમાં અમારા માસિકે, અમારા સભાસદોએ અને અમારી સભાએ બનતો ભાગ આપ્યો છે. કોઈ પણ કાર્ય અમારાજ પ્રયાસથી થયું છે એમ કહેવાની ગોહોશી અમે કરતા નથી પણ અમે દરેક કાર્યમાં શાસ્ત્રના નિયમને ધ્યાનમાં રાખી બનતું કરવા પ્રયાસ કર્યો છે, અને વીશ વરસને અંતે આની સારી નોંધ લેવાનો પ્રસંગ આવશે એ જોઇ અમારૂં કાર્ય સફળ થયું એમ અમે માનીએ છીએ. ખસુસ કરીને કોન્ફરન્સ સબંધી હીલચાલ આ માસિકની પ્રેરણાથીજ જન્મ પામી છે અને તેને નભાવવી અને વધારવી એ અમે અમારૂં પ્રથમ કર્તવ્ય સમજીએ છીએ. અમે અંતઃકરણથી આશા રાખીએ છીએ કે અમારૂં માસિક જૈનકોમની વિશેષ સેવા બજાવવા ભાગ્યશાળી થાય. **મૈક્તિક.**

પ્રાતઃકાળના વિચારો.

રાત્રી પૂર્ણિમાની હતી, હોળીનો તહેવાર હોવાથી દિવસે અને રાત્રે એ બિભત્સ પર્વને પર્વ તરીકે માનનાર માણસોના અસભ્ય ઉચ્ચારો, મોહજન્ય ચાળાઓ અને અનુચિત ચેષ્ટાઓ જોઇ 'આર્યાવર્તમાં આવા નિંદ્ય રિવાજોનું જોર હજુ કયાં સુધી ટકી રહેશે' એ સંબંધી તર્ક વિતર્ક કરતું મન મોડી રાત્રે નિદ્રાને વશ થયું અને શાંત પડયું. રાત્રી વ્યતિક્રમી ગઇ. પંખીઓ પોતપોતાના માળામાંથી બહાર નીકળી કિલકિલાટ કરવા લાગ્યા, મુસાફરો પંથે પડવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા, દેવળોમાં ઘંટનાદ થવા લાગ્યા અને જાણે ભાનુરાયના છડીદારો હોય તેવા કુકડા બોલવા લાગ્યાં ત્યારે નિદ્રા ઉડી ગઇ અને જાગૃતાવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ. પરમાત્માનું નામસ્મરણ કરતા પથારીમાંથી બેઠા થઇ બહાર જોયું તો કંપાઉંડના બગીચાએ મનનું આકર્ષણ કર્યું: સુંદર ગુલાબ અને જાસુના ફુલોથી લચકી રહેલા છોડવાઓ, જાઇ જુઇ ચંબેલી વિગેરે પુષ્પલતાઓ, નાના પ્રકારના ફળવૃક્ષો, કોમળ અને મનોહર મોટાં પાત્રાવાળી કેળો, ફરતાં ચોતરફ ગોઠવેલા જુદી જુદી જાતની વનસ્પતિનાં કુંડાઓ-એ સર્વે જોઇ કુદરતની મનુષ્યને સુખ આપવાની વિચિત્ર રચના સંબંધી વિચાર આવવા લાગ્યા. પળવાર કલ્પના થઇ કે પંચેદ્રિયપણું પામેલાં છતાં અજ્ઞાનતાને વશ થઇ આગલે દિવસે કુચેષ્ટાઓ કરનારા મનુષ્યો કરતાં આ એકેંદ્રિય વનસ્પતિ જગત વધારે આનંદદાયક નથી? ત્યારે બેમાંથી શ્રેષ્ઠ કોણ?

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

એમ વિચારતાં સામે દષ્ટિપથમાં દેખાતા એક ગુલાબના છોડવા ઉપર નજર ગઇ. તે છોડવા ઉપર બે ત્રણ પુષ્પકળીઓ ખીલવાની તૈયારીમાં હોય તેવી જણાતી હતી અને બે ત્રણ પુષ્પો તેના પુર બહારમાં ખીલી મનુષ્ય હૃદયને જાણે આકર્ષણ કરતાં હોય તેવા દેખાતાં હતાં. પળવાર તે ખીલેલાં પુષ્પોની રમ્યતા ઉપર મનોવૃત્તિ ઠરી અને ઇંદ્રિયજન્ય સુખનો ઉપભોગ કરતા પણ જાણે કોઇ ઉચ્ચતર આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો. તેવામાં તેજ છોડવા ઉપરનું એક કરમાયેલું પુષ્પ પવનના ઝપાટાથી છુટું પડી નીચે ખરી પડ્યું. વિચાર બદલાયા, સુખનો અનુભવ કરતા મન ઉપર ઉદાસીભાવ આવ્યો અને અંતઃકરણ દ્રવિત થવા લાગ્યું. જે પુષ્પ આજે ખરી પડ્યું તે પુષ્પ કાલે માનવચિત્તને રમ્ય અને આનંદદાયક લાગતું હતું. જે પુષ્પો આજે ખીલ્યાં છે તે કાલે કળી સમાન લાગતાં હતા, અને જે કળીરૂપે આજે દેખાય છે તેનું કાલે નિશાન પણ નહોતું. રમ્ય દેખાતાં પુષ્પો એમને એમ શામાટે નહીં રહેતાં હોય! શું વિશ્વની આવા પ્રકારની રચના હોવામાં કાંઇ ઉંડો હેતુ હશે!

એવા પ્રશ્નો મગજમાં ગુંચવાડો ઊભો કરી તર્ક વિતર્ક કરાવતા હતા તેવામાં એક ભક્તિમાન્ હૃદયમાંથી રમ્ય અને મૃદુસ્વરે ગવાતું ગાન સંભળાયું.

કયા સોવે ઉઠ જાગ બાઉરે. કયા૦

રાગની ધૂનમાં એકને એક પદ વારંવાર ગવાતું હતું. અહા! શું રમ્ય ઉપદેશ આપે છે! બાહ્યદષ્ટિએ જાણે નિદ્રાવસ્થા તે બાવરી અવસ્થા છે એમ જણાવી સ્વસ્થ થવા બોધ કરે છે, પરંતુ તેનો ઉંડો ભાવાર્થ આત્માની ભાવનિદ્રા ટાળી સ્વસ્થ થવાનો છે એમ જણાયું. ભાવનિદ્રા તે અજ્ઞાનાવસ્થા. તે કેમ ટાળવી એવા વિચાર થવા લાગ્યા. તેવામાં ગાન આગળ વધ્યું—

અંજલિ જલ જ્યું આયુ ઘટતહે,
દેત પહોરીયા ઘરિય ઘાઉરે;
કયા સોવે ઉઠ જાગ બાઉરે.

મન વિચારશ્રેણિએ ચઢ્યું. અંજલિમાં રહેલું જળ જેમ પળે પળે ઓછું થતું જાય છે તેમ દિવસે દિવસે આયુષ્ય ઘટતું જાય છે, અને ઘડી વગાડનારા પહેરેગીરો ઘડીએ ઘડીએ ઘંટ વગાડી સાવચેત કરે છે છતાં મનુષ્યો તે વાતને તદ્દન ભૂલી જાય છે એજ અજ્ઞાનાવસ્થા. જો માણસ ધારે તો આવી દરેક વાતમાંથી ઉપદેશ લઇ શકે તેવું છે છતાં અજ્ઞાનાવસ્થા

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તેમ કરવા દેતી નથી. પોતાનું શ્રેય ઇચ્છનાર મનુષ્યે તેવી દરેક હકીકતને હૃદયમાં વારંવાર વિચારી વાસ્તવિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે એમ લાગ્યું.

એ વિચારમાં કેટલીક ઘડીઓ ગવાઇ ગઇ. વિચારમાંથી જાગૃત થતાં:—

કહા વિલંબ કરે અબ બાઉરે
તરી ભવજલ નિધિ પાર પાઉરે. કયા.
આનંદઘન ચેતનમય મૂરતી
શુદ્ધ નિરંજન દેવ ધ્યાઉરે. કયા

એ પદો સંભળાયા. મહાત્મા આનંદઘનજીએ કરેલો ઉપદેશ હૃદયમાં અંકિત કરવા જેવો લાગ્યો. સંસાર એ જાણે મહાસમુદ્ર છે અને તેને પાર પામવામાં વિલંબ-આળસ કરનાર, બાવરો-ગાંડો માણસ પાર કેવી રીતે પામે? વિલંબ રહિત નિરંતર યત્ન કરે તોજ એ મહાસાગરનો પાર પમાય તેવું છે. યત્ન શી રીતે કરવો તે સંબંધમાં શુદ્ધ નિરંજન પરમાત્મ દેવનું ધ્યાન કરવા એ મહાત્મા સૂચવતા હોય એવો ભાસ થયો. જે જીવાત્માઓ ઉચ્ચતર દશા પ્રાપ્ત કરી પરમાત્મ પદને પામેલા છે તેઓની ભક્તિ, સ્તવન, અને ધ્યાન કરવાથીજ માણસ પોતાના આત્માને વાસ્તવિક રીતે ઓળખી શકે છે અને આત્માને વાસ્તવિક રીતે ઓળખાય તો ભવસમુદ્રનો પાર પમાય છે એવો ભાવ હૃદયમાં ઉઠયો.

સમુદ્રના નામ સ્મરણથી સામે દૃષ્ટિપથમાં દેખાતાં સમુદ્ર તરફ નજર ગઇ. મધ્યરાત્રીએ ભરતી સમયે જે સમુદ્ર મહાન્ ઘુંઘવાટ કરી ગર્જના કર્યા કરતો હતો અને પળવાર નિદ્રાને પણ અટકાવતો હતો તે સમુદ્ર અત્યારે ઓટનો વખત હોવાથી સંપત્તિ રહિત થયેલા પણ પ્રથમની સંપત્તિની મગજમાં ઘુમરી રહેલા માણસની જેમ મંદ મંદ ઘુંઘાટ કરતો હતો. રત્નની ખાણ સમાન ગણાતા રત્નાકરને ભરતી ઓટ થવાનું શું કારણ હશે એ પ્રશ્ન ઉભો થયો.એમ સમુદ્રની ગંભીરતા તથા ભરતીઓટ પર વિચાર કરતાં કરતાં નીચેથી ઉંચે આકાશમાં ચંદ્ર તરફ દૃષ્ટિ ગઇ. જે ચંદ્ર રાત્રે પૂર્ણ કળાથી પ્રકાશિત થઈ જગતને સૂર્યના સુખને પણ ભૂલાવી દેવા પ્રયત્ન કરતો હતો અને પોતાની રમ્યતાથી મનુષ્યને શાંતિ સુખનો સ્વાદ ચખાડતો હતો તે ચંદ્ર અત્યારે તેજ રહિત, પ્રકાશ રહિત અને ગ્લાનિ પામેલા વૃદ્ધ માણસના શરીર જેવો જણાયો. શું સૂર્ય રૂપી બલિષ્ટ રાજાનું આગમન જાણી એ નિસ્તેજ થયો હશે એમ તર્ક આવ્યો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

એ તર્ક વળી વિચાર દિશા બદલાઇ. પશ્ચિમથી પૂર્વ દિશા તરફ દષ્ટિ ગઇ. સૂર્ય તરતજ ઉદય પામ્યો હતો. જેમ કોઇ પ્રતાપી રાજાનો અમલ થતાં સર્વત્ર તેની આજ્ઞા ફરી વળે છે તેમ ચો તરફ તેના કિરણો ફરી વળ્યા. મકાનો ઉપરના નળીયા, તેની ભીંતો એ સર્વ જાણે સુવર્ણમયા હોય તેવું દેખાવા લાગ્યું. અજ્ઞાનાવસ્થામાં જેમ સત્ અસત્ વસ્તુની ખબર પડતી નથી અને જ્ઞાન રૂપી વિવેક પ્રાપ્ત થયે સર્વ ભાવ પ્રકટપણે જણાય છે તેમ નિશામાં એક રંગી દેખાતી વસ્તુઓ સૂર્યના પ્રકાશથી જૂદા જૂદા રૂપે દેખાવા માંડી. એક તરફ ચંદ્રનો અસ્ત અને એક તરફ સૂર્યનો ઉદય જોઇ શાકુંતલ નાટકના શ્લોકનું સરસ્વતીચંદ્રમાં કરેલું ભાષાંતર યાદ આવ્યું.

આ એક પાસ ઉતરે શશી અસ્તમાર્ગે,
આ ઉગતા રવીતણાજ કસુંબી પાદ;
સંસાર આ અહીં દશા યુગ અંતરાલે,
બે તેજના ઉદય અસ્ત વડેજ બાંધ્યો.

પળવાર વિચાર બંધ પડ્યા, અંતઃકરણ શાંત થયું; પાંચદશ મિનીટમાં કેટલા વિચાર તરંગ આવી ગયા. આજે સૃષ્ટિસૌંદર્યની ઉત્તમ વસ્તુઓનું એક સાથે દિગ્દર્શન થયું. ગરીબ, શ્રીમંત, બાળ, વૃદ્ધ, સુખી, દુઃખી સર્વને એક સરખી રીતે સુખ આપનાર પુષ્પો, મહાસાગર, ચંદ્ર અને સૂર્ય વિગેરે કુદરતી મહાન્ ભેટો, તેની અપૂર્વ રચના અને તેઓના પરિવર્તનભાવ એ સર્વ મનુષ્યને ઊંચા પ્રકારનો બોધ આપતા હોય તેવું જણાયું. તેમાં વળી મહાત્મા આનંદઘનજીના પદની કડીઓએ સમર્થન કર્યું. ફરીને તેજ વસ્તુઓની ભાવના આવવા લાગી.

જૂદી જૂદી જાતના પુષ્પો અને વનસ્પતિઓ પોતાની રમ્યતા અને સુવાસથી મનુષ્યને સર્વની સાથે રમ્ય અને ભલાં થવા સૂચવે છે, એટલુંજ નહીં પણ પોતાના સ્વાર્થના ભોગે પણ પરને સુખ આપવું એવો બોધ કરતા જણાય છે; પુષ્પોનું ખીલવું અને કરમાવું—એ સર્વ દેહીના ઉત્પત્તિ અને વિનાશ એ બંને નિશ્ચય છે માટે પોતાને મળેલી યોગ્યતાથી પ્રાપ્ત થયેલા જન્મનું સાર્થક કરી લેવું એવો બોધ આપે છે; સંપત્તિવાન્ મનુષ્યો લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થયે તેના મદમાં છકી જઇ બીજાઓને પોતાથી હલકા ગણી જાણે અજાણ્યે બાધાકારી થઇ પડે છે, પીડા ઉપજાવે છે અને અયોગ્ય વર્તન કરે છે તેને ભરતીની પાછળ ઓટ છે એવું દેખાડી મહાસાગર સંપત્તિ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સમયે નમ્ર થવા સૂચવતો હોય તેવું જણાય છે. અને ચંદ્ર સૂર્યના અસ્તો દયથી આ સંસાર અસ્ત ઉદય એવી બે દશાથી બંધાએલો છે અર્થાત્ મનુષ્ય માત્રની-વસ્તુ માત્રની ચડતી પડતી થયાજ કરે છે, માટે ઉદય વખતે હર્ષિત થવું નહીં અને અસ્ત સમયે ખેદ કરવો નહી એવો ભાવ સૂચવે છે એવી ભાવના થઇ. અહો! કુદરતે બોધ ગ્રહણ કરવા માટે આવાં આવાં સાધનો સૃષ્ટિ રચનામાં ખડા કરી રાખ્યાં છે છતાં માણસને કેમ બોધ નહીં થતો હોય? પુષ્પો, મહાસાગર, ચંદ્ર અને સૂર્ય એ બધાં અથવા એમાંના એક બે ઓછાં વધતાં સૌની નજરે પડે છે અને તે વિષે પ્રાતઃકાળમાં થોડો ઘણો પણ વિચાર કરી લેવા લાયક બોધ લેવામાં આવે તો પોતાનો વખત કેવી નિવૃત્તિમાં જાય! અથવા આપણા મહાત્માઓએ પરમ નિવૃત્તિનો બોધ કરવા માટે બનાવેલા એક બે પદોના અર્થનું હંમેશા પ્રાતઃકાળમાં મનન થાય તોપણ કેવો લાભ, કેવી નિવૃત્તિ અને કેટલું પાપબંધન ઓછું થાય.

અરે! પણ નિરંતર સંસાર પ્રવાહમાં ઘસડાતાં, સાંસારિક કાર્યોના ઝગડા પતાવતાં અને પ્રાતઃકાળમાંથી ઉઠતાં તે રાત્રે નિદ્રાવશ થતાં સુધીમાં તેમાંજ રચ્યા પચ્યા રહેતાં નિવૃત્તિ સુખની ઝાંખી પણ ક્યાંથી થાય! અને જ્યારે નિવૃતિની ઝાંખી પણ ન થાય તો શુદ્ધ પરમાત્મ દશા પામવાના માર્ગે પણ ક્યાંથી ચઢાય!

આમ પરમ નિવૃત્તિમાં રમણતા ચાલતી હતી તેવામાં ચંચળ મન ચમક્યું. મહાત્મા ઋષિમુનિઓએ અને પરમાત્મ દશાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનીઓએ મનની જે ચંચળ દશા વર્ણવી છે તેને આધિન નિર્બળ મન થયું; સામે દેખાતાં સ્ટેશનમાં ઊભેલી આગગાડીના એ-જીને ચીસ પાડી તેને ચમકાવ્યું. જાણે પ્રવૃત્તિમાં રમણતા કરનાર, પ્રવૃત્તિમાં કુદકા મારનાર માણસજ સર્વ જાતની સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને થોડા વખતમાં ધારેલે મુકામે પહોંચી ઇચ્છિત વસ્તુ મેળવી શકે છે એવો હેતુ પોતાના દૃષ્ટાંતથી સમજાવવા વારંવાર સીટી મારતું હોય તેવું લાગ્યું. આર્યાવર્તના લોકો નિરંતર નિવૃત્તિ, નિવૃત્તિ એવા ઉચ્ચાર વિચાર કરી શારીરિક, માનસિક, આર્થિક સંપત્તિમાં પાછળ પડી ગયા અને પાશ્ચિમાત્ય લોકો અને તેનેજ અનુસરનારા જાપાનીઝો-પારસી વિગેરે પ્રવૃત્તિનો વિચાર કરીને, પ્રવૃત્તિમાં રચ્યા પચ્યા રહીને શારીરિક, અને આર્થિક સંપત્તિમાં તથા બુદ્ધિબળ અને વિદ્યા કળા કૌશલ્યમાં વૃદ્ધિ પામ્યા છે એવું જે હાલના વિદ્વાનો કહે છે એમાં સત્યતાનો આભાસ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

થયો. પશ્ચિમના લોકોના બુદ્ધિબળથી થયેલી રેલવે, તાર, ટેલીફોન, સ્ટીમરો વિગેરે ચક્ષુ આગળ ખડાં થયાં, અને પળવાર એવો પણ ભાસ થયો કે નિવૃત્તિમાં પડ્યા રહેતા તો સંસાર પ્રવાહમાં તદન પાછળજ પડી, આર્થિક દુઃખમાં ડુબકી મારવાની છે. ઊભી રહેલી રેલવે ચાલી. જાણે પોતાની ચાલવાની પ્રવૃત્તિથી આખા જગતને ઉલ્લંઘન કરી જવાની ઇચ્છા રાખતું હોય તેવા ફુંફાડા મારતું એન્જીન ચાલ્યું. તેની પાછળ ખટપટાટ કરતા ડબાઓ ઘસડાવા લાગ્યા. વિચાર વમળ તેણે ફેરવ્યું. પ્રવૃત્તિમાં ખટપટજ રહી છે એવો તે બોધ આપતા હોય તેવું જણાયું. મન ગુંચવાડામાં પડ્યું. તેવામાં પૂર્વોક્ત ભક્તિમાન્ હૃદયથી બીજાં ગાનો ગવાતાં કરતાં હતાં તે ઉપર લક્ષ્ય ગયું.

ચાલણાં જરૂર જાકુ, તાકૂ કેસા સોવણાં

એ પદ સંભળાયું સંસાર પ્રવાહમાં સુખે મુસાફરી કરવી હોય તો નિદ્રામાં-આળસમાં વખત ન ગુમાવતાં કાર્ય પ્રવાહમાં ચાલતાનું ભાન આવ્યું. ગાનની કેટલીક કડીઓ ગવાઇ હતી. * * * * *

તજ પરમાદ જાગ, તું ભી તેરે કાજ લાગ,
ચિદાનંદ સાથ પાય, વૃથા ન આયુ ખોવણાઃ ચાલણા.

એ કડી સંભળાઇ. પ્રમાદ તજી કામકાજમાં લાગવા પ્રથમ પદ પ્રેરણા કરતું હોય તેવું લાગ્યું. પરંતુ ચિદાનંદ-પરમાત્માનો સાથ પામીને આયુષ્યને વૃથા ન ગુમાવવું એ પદે ગુંચવાડો ઊભો કર્યો. આયુષ્ય વૃથા કેમ ન જાય? એ યુક્તિ કઇ રીતે હાથ લાગે? આ આર્થિક સંપત્તિમાં અને કળા કૌશલ્યમાં વૃદ્ધિ પામેલાં ગણાતાં પાશ્ચિમાત્ય લોકો અને બીજા તેને અનુસરી ઐહિક સંપત્તિ મેળવનારાઓ કહે છે કે નિરંતર પ્રવૃત્તિમાં પડી, સંસારના કાર્યોમાં ઝબોળાઇ તેમાંજ રચ્યા પચ્યા રહી મથન કર્યા કરીએ તોજ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે અને આપણા મહાત્માજનો નિરંતર નિવૃત્તિ માર્ગેજ પ્રવર્તન કરવા સૂચવે છે. એ બંનેના પરસ્પર વિરોધિભાવને કઇ રીતે અનુસરાય. સંસાર ત્યાગ કરી જો નિવૃત્તિને ગ્રહણ કરીએ તો અર્થ-સંપત્તિની કાંઇ જરૂર પણ ન પડે અને સુખે નિવૃત્તિમાર્ગની સાધના થાય. પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેતાં તો નિરંતર દ્રવ્યનીજ સહાય જોઇએ; દ્રવ્ય વિના એક ડગલું પણ આગળ વધાય નહીં, એક પળ પણ સુખ ભોગવાય નહીં અને પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા વિના દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થાય નહીં. ત્યારે કરવું શું? કેવી રીતે વર્તન કરવાથી બંને માર્ગ સધાય.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કેટલાએક ઐહિક ઋદ્ધિથી સુખી ગણાતાં, પોતાનાજ પરાક્રમથી સંપત્તિ મેળવેલી છે એમ માનનારા, ગૃહસ્થાશ્રમમાં દ્રવ્ય સંચયથીજ સુખ માનનારા અને દ્રવ્યવાન્ હોવાથીજ વ્યવહારમાં ડાહ્યા ગણાતા લોકો કહે છે કે જ્યાં સુધી શરીર યુવાવસ્થામાં હોય, તેનાથી કાર્ય થઇ શકતું હોય ત્યાં સુધીમાં બને તેટલી પ્રવૃત્તિ કરી, દેશ પરદેશ ફરી, રાતદિવસ અર્થોત્પત્તિનુંજ ચિંતવન કરી—દ્રવ્ય મેળવવું અને પછી ઉત્તર અવસ્થામાં નિવૃત્તિ સાધવી. થોડીવાર આ સિદ્ધાંત ઠીક લાગ્યો, અને તેના ઉચિત અનુચિતપણામાં કલ્પના શક્તિ દોડી.

એવામાં મુંબઇનગરીની પ્રાતઃકાળની પ્રસાદી મુંબઈ સમાચારનું પેપર આવ્યું. બીજા ખંડમાં રહેલા માણસે તે ઉકેલી ઉપર ઉપરથી જોઇ કાલે અમુક મરણ સંખ્યા આવી એવો ઉચ્ચાર કર્યો. તે સાંભળી નવો તર્ક આવ્યો. હાલમાં આખા દેશમાં ચાલતી દુષ્ટ મરકી તરફ મનોવૃત્તિ ગઇ. હજારો મરણ થયા કરે છે, અચાનક ઝપાટો આવે છે અને બાળ, યુવાન, વૃદ્ધ, સૌ ટપોટપ ચાલ્યા જાય છે તેનો આભાસ થયો. પૂર્વોક્ત સિદ્ધાંતમાં અયોગ્યતા—ઓછાશ લાગી, અનુચિત ગણાયો. પ્રવૃત્તિમાં પડી દ્રવ્ય સંચયનુંજ ધ્યાન ધરતાં જો કરાળ કાળનો ઝપાટો લાગે તો આયુષ્ય વૃથાજ જાય એમ ભાસ્યું. ત્યારે કઇ રીતે આયુષ્યની સફળતા થાય અને સંસારપ્રવાહ સુખે નિર્ગમન થાય એ પ્રશ્ન પાછો ચક્ષુ આગળ ખડો થયો.

એવામાં બંગલાની પાસેના રસ્તા ઉપર એક ઇંગ્રેજી મડમ અને પુરૂષ પુરવેગથી પોતાના ઘોડા દોડાવતાં નીકળ્યાં. આ લોકો કેવા સુખી છે, એઓનું આયુષ્ય સફળ ગણાય કે નહીં એ તર્ક આવ્યો. ઇંગ્રેજો પારસીઓ વિગેરે દિવસમાં અમુક કલાકજ દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ માટે વ્યવહાર કાર્ય કરી વ્યવહાર કાર્યનું ચિંતન કરી બાકીનો વખત ગાડી ઘોડાથી ફરવામાં, ખાવા પીવામાં, પુત્ર કલત્ર સાથે આનંદી વિનોદ કરવામાં, મોજમજામાં, રમત ગમતમાં, સુખચેનમાં—એમ નિવૃત્તિમાં કાઢે છે. તેઓ પ્રવૃત્તિ—નિવૃત્તિ બંને માર્ગ સાધે છે એમ લાગ્યું. આ આપણા દેશી લોકો આખો દિવસ વ્યવહારનાજ રગડામાં, કુટુંબ કલેશના ઝગડામાં અને વૃથા કુથલીમાં દિવસ અને રાતનો સઘળો વખત ગાળે છે તે કરતાં એ લોકો ઘણે દરજ્જે સુખી છે એ વાત અંતઃકરણે પણ માન્ય કરી. એ લોકો લાખો અને ક્રોડો રૂપિયાનો વ્યાપાર કરે છે, લાખો રૂપિયાની પેદાશ કરે છે; આપણા દેશીઓ કરતાં સુખી અવસ્થામાં ફરતો

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ખર્ચ કરી રહે **છે, છતાં તેનું** સઘળું કામ પૂર્ણ અને વ્યવસ્થિત થતું દેખાય છે અને આપણા દેશીનો એનાથી ઘણા ઓછા અંશે વ્યાપાર, ઘણી ઓછી પેદાશ અને ઉદરપૂર્તિના અને સુખના સાધનો ઓછાં ખર્ચાયું છતાં પણ સર્વ કામ અહોનિશ અપૂર્ણ, અવ્યવસ્થિત હોઇને નિરંતર તેઓ પ્રવૃત્તિમાન ભાસે છે તે કરતાં તો આ નિવૃત્તિવાળાં ખરાં એમ લાગ્યું.

ફરીથી પૂર્વોક્ત ભક્તિમાન કંઠ નળીમાંથી ગાન નીકળ્યું—

ઐસે જિન ચરણે ચિત્ત લય ઉરે મના;
ઐસે અરિહંતકે ગુણ ગાઉરે મના. ઐસે૦

એ પદો સંભળાયા. વિચાર ફર્યા. અગાઉની માન્યતા અપૂર્ણ લાગી. આપણા આર્ય તત્વજ્ઞોના વચનો સ્મરણમાં આવ્યા. હાલમાં શુદ્ધ ધાર્મિક આસ્થાવાળા વિદ્વાનો તે વચનોનું યુક્તિ પુરઃસર સમર્થન કરે છે તે સર્વ ભાવ અંતઃકરણમાં સ્ફુર્યા. ઇંગ્રેજો અને તેને અનુસરનારા મનુષ્યો આપણા નિરંતર સંસારપ્રવાહની ધામધુમમાં રહેનારા દેશીઓ કરતાં બાહ્યદૃષ્ટિએ સુખી નિવૃત્ત ખરાં પણ એનું નામ નિવૃત્તિ નથી. આ દેશના તત્વજ્ઞો અને પાશ્ચિમાત્ય લોકોના વિચારમાં તે સંબંધે લાંબો અંતર છે. આપણા તત્વજ્ઞ વિદ્વાનો કહે છે કે એઓના માનેલાં સુખ અને નિવૃત્તિ તે વાસ્તવિક સુખ અને વાસ્તવિક નિવૃત્તિ નથી. એ સર્વ તો પુદ્ગળ જન્ય ભોગવિલાસ અને પૌદ્ગલિક ભાવને પુષ્ટિ કરનાર છે, એમાં આત્મભાવનો લેશ માત્ર અંશ નથી અને તેથી તેને નિવૃત્તિ કહી શકાય નહીં. ચૈતન્ય ભાવમાં રમણતા એજ સત્ય નિવૃત્તિ. પૌદ્ગલિક સુખ સર્વ વિનાશી છે અને તેથી જ્યારે તેમાં ખામી આવે છે ત્યારે સંકલ્પ વિકલ્પ કરાવે છે અને નિવૃત્તિમય ગણાતું જીવન દુઃખ ભરિત લાગે છે. જેની પાછળ દુઃખનો લેશ તે વાસ્તવિક નિવૃત્તિજ નથી. મહાત્મા પુરૂષોનો કહેલો આ ભાવ ઉપરના પદો સાંભળી સ્ફુર્યો. જેઓ સર્વ પ્રકારના કર્મ વૈરીનો જય કરી જિન-પરમાત્મ દશાને પ્રાપ્ત થયેલાં છે એવા પ્રભુના ચરણકમળમાંજ નિરંતર ચિત્ત લગાડવું, તેનાજ ગુણનું ગાન કરવું, તેઓ જે ઉચ્ચતર સ્થિતિને પ્રાપ્ત થયા છે તેની અભિલાષા રાખવી અને તેઓના ફરમાન મુજબ વર્તન રાખવું એજ આ મનુષ્યભવનું કર્તવ્ય છે એમ જણાયું.

પૂર્વે વ્યવહાર કાર્યને માટે દ્રવ્ય પ્રાપ્તિની આવશ્યક્તા જણાએલી, ગુજરાનના સાધનની અપૂર્ણતા તે ગૃહસ્થાશ્રમમાં વીંછીના ડંખની વેદના સમાન

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

છે એ સાંભળેલું અને દ્રવ્યવાન્ નહીં તે મૂર્ખ એવો જગત્‌નો વ્યવહાર અનુભવેલો–આવાજ ભાવ હૃદયમાં દૃઢતા કરી રહેલા તે હૃદય ઉપર, ઉપરના પદોના ભાવે અસર કરી પણ તેથી તો ભિન્નતા વધી. બંને કેમ સંધાય એ પ્રશ્નજ મસ્તિક આગળ તરી આવ્યો. કોઇ મહાત્માનો યોગ મળે તો એ પ્રશ્નનું સમાધાન થાય એમ ધારી ચિત્ત આકુળ વ્યાકુળ થયું. ગાન આગળ ચાલ્યું. ગાનારના મૃદુ સ્વરે ચિત્તવૃત્તિ આકર્ષાણી. નીચે પ્રમાણે કડીઓ સંભળાણી.

ઉદર ભરનકે કારણે રે, ગૌઆં વનમેં જાય;
ચાર ચરે ચિહું દિશ ફરે, વાકી સુરતિ વછરૂઆ માંહેરે. ઐસે.

સાત પાંચ સાહેલિયાંરે, હિલમિલ પાણી જાય;
તાલી દિયે ખડખડ હસેરે, વાકી સુરતિ ગગરવા માંહેરે. ઐસે.

નટવા નાચે ચોકમેંરે, લોક કરે લખ સોર;
વાંસ ગ્રહી વરતે ચઢે, વાકો ચિત્ત ન ચલે કહુ ઠોરરે. ઐસે.

જુઆરી મનમાં જુઆરે, કામી કે મન કામ;
આનંદઘન પ્રભુ યું કહે, તુમે લ્યો ભગવંતકો નામરે. ઐસે.

ઉપરની કડીઓ સાંભળી મહાત્મા આનંદઘનજી આ આકુલિત ચિત્તને પ્રત્યક્ષ દર્શન દઇ ઉપદેશ દેતા હોય–તેનું સમાધાન કરતા હોય એમ લાગ્યું. શંકાનું નિવારણ થતું લાગ્યું; ચિત્તને શાંતિ થતી જણાઇ અને પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિ બંને માર્ગ સાધવાનો રસ્તો ખુલ્લો દેખાયો.

આનંદઘનજી મહાત્મા કહે છે કે–ગાય ઉદર ભરવા માટે પ્રાતઃકાળે વનમાં જાય, ચારે દિશાએ ફરી ચારો ચરે પણ એનું મન વાછરડામાંજ રહે તે જ્યારે સાયંકાળે પાછી આવી તેને મળે ત્યારેજ શાંતિ થાય; પાંચ સાત સાહેલીઓ મળીને પાણી ભરવા જાય, માથે પાણીનું બેડું હોય, રસ્તે આનંદવાર્તા કરતી સામસામી તાલીઓ દે પણ એની દૃષ્ટિ પાણીના બેડાં તરફજ રહે; નટ ચોકવચ્ચે નાચે, લોકો તે જોઇ તેની ક્રિયા માટે સોર કરી વાહવાહ કરે, તે હાથમાં વાંસ ગ્રહણ કરી અધર બાંધેલા દોરડા ઉપર ચઢે પણ તેનું ચિત્ત લોકોના સોર, વાહવાહ કે બીજી કોઇ દિશા તરફ ન જતાં દોરડા ઉપર ટકેલા પગ ઉપર ઠરે; તથા જેમ જુગારીના મનમાં જૂગટા ઉપર પ્રીતિ અને કામીના હૃદયમાં કામ ઉપર આસક્તિ તેવી રીતે તમે પરમાત્માનું નામ સ્મરો, તેનાથીજ શાંતિ મેળવો, તેની તરફજ દૃષ્ટિ રાખો, તેનામાંજ ચિત્ત ચોંટાડો, અને તેના પ્રત્યે પ્રીતિ અને આસક્તિ રાખો. પરમાત્માનું સ્મરણ કરવું, તેનાજ દર્શનથી શાંતિ મેળવવી, તેમના તરફજ દૃષ્ટિ રાખવી, તેનામાંજ ચિત્ત લગાડવું અને તેના પ્રત્યે આસક્તિ રાખવી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

એટલે ગાય, પાણિયારી, અને નટની જેમ ગૃહસ્થાશ્રમને ઉચિત સંસારના દરેક કાર્ય કરવાં, સંસાર સુખે ચલાવવાના સાધનો મેળવવાં, શરીર સુખી રહે તેવી રીતે ખાનપાનના વિષયને અનુસરવું, પરંતુ તે સઘળાં કાર્યો કરતાં તે મહાત્માઓ કયે માર્ગે અનુસર્યા છે તે લક્ષમાં રાખવું, તેનું શું ફરમાન છે તે હમેશાં વિચાર્યા કરવું (જેથી ફરમાનથી વિપરીત વર્ત્તન ન થાય), દરરોજ સંસાર કાર્યમાંથી અમુક વખત ફાજલ પાડી તેના ગુણનું કીર્ત્તન કરવું, તેની ભક્તિ કરવી, સંસારના વ્યવહાર કાર્ય ભોગવિલાસ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ અને પાંચે ઇંદ્રિયના વિષયનું આસ્વાદન કરતાં છતાં પણ તેમણે બતાવેલી નિવૃત્તિમય પ્રસાદીનું નિરંતર આસ્વાદન કર્યાકરવું અને છેવટે ઐહિક સુખના ઉત્પાદક સર્વ વ્યવહારી અને વૈષયિક કાર્યોથી નિવૃત્ત થઇ તે પરમાત્મામાંજ પ્રીતિ આસક્તિ રાખી તેની દશાને પ્રાપ્ત કરવા વિચાર રાખવો.

વિચાર સમાપ્ત થયા, ફરી ફરી સર્વ વિચારોનું મનન થયા કર્યું. એ ભાવ લક્ષ્યમાં રહી દિવસ રાત્રી વ્યતીત થાય તે માટે હમેશા પ્રાતઃકાળમાં મનન કરવા જેવાં થોડાંએક વાક્યોની યોજના કરવા ઇચ્છા થઇ. એક નિવૃત્તિ સુખના અભિલાષી પુરૂષના એવા વિચાર વાંચવામાં આવેલા તે સ્મરણમાં આવ્યા અને તે ઉપરથી પ્રસ્તુત પાઠ્યક્રમ ગોઠવાયો.

હે ચેતન !

૧ રાત્રી વ્યતિક્રમી, પ્રભાત થયો, નિદ્રાથી મુક્ત થા અને ભાવનિદ્રા ટાળવાનો પ્રયત્ન કર.

૨ પંચપરમેષ્ટિનું સ્મરણ કર, ઉત્તમ જનોના નામોચ્ચાર પૂર્વક તેના ગુણ ઉપર દૃષ્ટિ કર, અને દેવગુરૂ તથા કુળધર્મને યાદ કર.

૩ વ્યતીત રાત્રી, વ્યતીત દિવસો અને ગઇ જીંદગીપર દૃષ્ટિ ફેરવીજા. તેમાં સફળ થયેલા વખતને માટે આનંદ માની આજનો દિવસ પણ સફળ કર અને નિષ્ફળ થયેલા દિવસને માટે પશ્ચાતાપ કરી નિષ્ફળતા વિસ્મૃત કર.

૪ સફળ જન્ય એકે કૃત્ય તારાથી ન થયું હોય તો પુનઃ પુનઃ શરમા, અને અઘટિત કૃત્ય થયાં હોયતેને માટે શરમાઇ મન વચન કાયાના યોગથી ફરી તેવું ન કરવા પ્રતિજ્ઞા લે.

૫ જો તું સ્વતંત્ર હો તો દિવસરાતના આઠ પહોરની નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કર.

૧ પ્રહર—પરમાત્માની ભક્તિ.	૧ પ્રહર—ધર્મકાર્યો.
૧ પ્રહર—આહાર પ્રયોજન.	૧ પ્રહર—અધ્યયન.
૨ પ્રહર—વ્યાપાર ક્રિયા.	૨ પ્રહર—નિદ્રા.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જો તું પરતંત્ર હો તો પણ ઓછામાંઓછો એક પ્રહર ભક્તિ, ધર્મકર્તવ્ય અને વિદ્યા સંપત્તિમાં ગાળજે.

૭ તું ગમે તે ધર્મ પાળતો હો તેનો પક્ષપાત નથી, પરંતુ જે રીતે સંસારમળ નાશ થાય તે ભક્તિ, તે ધર્મ અને તે સદાચારને સેવજે.

૮ ગમે તેટલો પરતંત્ર હો તોપણ મનથી પવિત્રતાને વિસ્મરણ કર્યા વિના આજનો દિવસ રમણીય કરજે.

૯ આજે કોઇને દુઃખ આપવાની, કોઇને નુકશાન કરવાની તત્પરતા થાય તો તારા સુખ દુઃખના બનાવો સંભારજે.

૧૦ આજે કાંઇ પણ દુષ્કૃત્ય આચરણમાં મન પ્રવર્તે તો મરણને યાદ કરજે.

૧૧ રાજા હો કે રંક હો, શેઠ હો કે ચાકર હો, ગરીબ હો કે અમીર હો, પરંતુ પ્રાંતે આ જડ દેહને સાડાત્રણ હાથ ભૂમિજ કામ આવનાર છે (બીજી કાંઇ વસ્તુ નહિ) એ યાદ રાખી સદાચારે વર્તજે.

૧૨ તું શ્રીમંત હોતો લક્ષ્મી નાશવંત છે એમ સમજી તેના ઉપયોગને વિચારજે.

૧૩ તું ગમે તે સ્થિતિમાં હો પણ જગત્માં કોઇ ભૂખ્યું સુતું નથી એ વાત યાદ રાખી ન્યાય માર્ગે દ્રવ્ય મેળવવા તારા ચિત્તને પ્રેરજે.

૧૪ જો તું સમજણો બાળક હોયતો વિદ્યા અને આજ્ઞા ભણી દૃષ્ટિ કર; જો તું યુવાન હોયતો ઉદ્યમ અને બ્રહ્મચર્ય ભણી દૃષ્ટિ કર અને જો તું વૃદ્ધ હોયતો મોત ભણી દૃષ્ટિ કરી આજના દિવસમાં પ્રવેશ કર.

૧૫ જો તું સ્ત્રી હોતો તારા પતિ પ્રત્યેની ધર્માચરણા સંભાર, દોષ થયા હોય તેની ક્ષમા યાચ અને કુટુંબના સુખ તરફ દૃષ્ટિ રાખ.

૧૬ કાલે કોઇ કૃત્ય અપૂર્ણ રહ્યું હોયતો તે પૂર્ણ કરવાનો સુવિચાર કર અને આજે નવું કૃત્ય કરવા વિચાર થાયતો વિવેકથી સમય, શક્તિ અને પરિણામનો વિચાર કરી તેનો આરંભ કર.

૧૭ પગ મૂકતાં પાપ છે, જોતાં ઝેર છે, અને માથે મરણ રહ્યું છે, એટલું વિચારી આજના દિવસમાં પ્રવેશ કર.

૧૮ જો તું ભાગ્યશાળી હોતો તારા આનંદમાં બીજાને ભાગ્યશાળી કરજે; પરંતુ દુર્ભાગ્યશાળી હો તો અન્યનું બુરૂં કરતાં રોકાઇ આજના દિવસમાં પ્રવેશ કરજે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

૧૯ દુરાચારી હો તો તારી આરોગ્યતા, ભય, પરતંત્રતા, સ્થિતિ, સુખ કુળમર્યાદા, અને પાપનો વિચાર કરી આજના દિવસમાં પ્રવેશ કર.

૨૦ ધર્મ સાધનની જોઇએ તેવી અનુકુળતા ન હોયતો પણ રોજ જતા દિવસનું રૂપ વિચારી ગમે ત્યારે પણ વખત મેળવી ધર્મનું મનન કરજે.

૨૧ આહાર, વિહાર, નિહાર સંબંધી પ્રક્રિયા પ્રથમથીજ તપાસી લેજે.

૨૨ તું ગમે તે ધંધાર્થી હોય પરંતુ આજીવિકાને અર્થે અન્યાયથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરીશ નહીં.

૨૩ તારા હિતને માટે કોઇનું અહિત કરી નાખતાં અટકજે.

૨૪ જીંદગી ટુંકીછે, જંજાળ લાંબી છે; માટે જંજાળને ટુંકી કરીશ તો જીંદગી સુખરૂપ અને લાંબી લાગશે.

૨૫ સ્ત્રી, પુત્ર, કુટુંબ, લક્ષ્મી ઇત્યાદિ બધાં સુખ તારે ઘેર હોયતો પણ એ સુખમાં, ગૌણતાએ દુઃખ રહ્યું છે એમ ગણી આજના દિવસમાં પ્રવેશ કરજે.

૨૬ વચન શાંત, મધુર, કોમળ અને સત્ય બોલવાની સામાન્ય પ્રતિજ્ઞા લઇ આજના દિવસમાં પ્રવેશ કરજે.

૨૭ કાયા મળમૂત્રનું અસ્તિત્વ છે, છતાં 'હું અયોગ્ય આચરણ કરી આનંદ કેમ માનુંછું ' એમ આજે વિચારજે.

૨૮ ચાલ્યું આવતું વૈર નિર્મૂળ કરજે, તેમ નવું વૈર કરીશ નહિ; કારણ કે વૈર કરી કેટલા કાળ સુખ ભોગવવું છે ? એ વિચારજે.

૨૯ વખત અમૂલ્ય છે એમ વિચારી દરેક પળનો ઉપયોગ કરજે.

૩૦ ગમ્મત, આનંદ મેળવવા વિચાર થાયતો નિષ્પાપી ગમ્મત, નિષ્પાપી આનંદ શોધજે.

૩૧ સુકૃત્ય કરવા વિચાર થાયતો, વિલંબ કરવાનો વખત નથી, અને આજના જેવો મંગલકારી બીજો દિવસ નથી એટલું યાદ રાખજે.

૩૨ આજના દિવસમાં આરોગ્યતા, પવિત્રતા, મહત્તા, ફરજ, અને ધાર્મિકતાને બાધ ન આવેતો વાસ્તવિક વિચક્ષણતા ગણાય એટલું યાદ રાખજે.

૩૩ કોઇ મહાન કાર્ય થતું હોયતો તારાં સર્વ સુખનો પણ ભોગ આપજે.

૩૪ કરજ (નીચ રજ) એટલે યમના હાથથી નીપજેલી, મલિન કરનારી વસ્તુ છે એમ ધારી પ્રથમનું કરજ હોય તો તે ઉતારજે અને નવું કરતાં અટકજે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

૩૫ પવિત્રતાનું મૂળ સદાચાર છે એ સર્વ કાર્ય કરતાં યાદ રાખજો.

૩૬ એમ થવું દુર્ઘટ છે એમ લાગે તોપણ અભ્યાસ સર્વનો ઉપાય છે એ નિરંતર સ્મરણમાં રાખજો.

વાંચનાર! આ વિચારક્રમ અને વાક્યક્રમ અંતઃકરણમાં સ્ફુર્યો અને ગોઠવાયો તે અત્રે ટપકાવ્યો છે. લખનાર સાધુ નથી પણ સાધુ ચરણનો ઉપાસક છે, ઉપદેશક નથી પણ ઉપદેશ ગ્રહણ કરનાર છે; તોપણ તેમાંથી તને યોગ્ય અને આદરણીય લાગે તે પ્રભાત સમયે નિશ્ચયતા અને દૃઢતાથી વિચારી-ગ્રહણ કરી તે પ્રમાણે વર્તન અને મનન કરવા પ્રવર્તજો; એટલે કિંચિત્ આ પ્રયત્નની સફળતા થશે.

તથાસ્તુ
A.

વર્તમાન ચર્ચા.

પંજાબમાં ધરતીકંપઃ—એ મીનિટમાં હજારો જીવનનો નાશ થયો છે, અનેક મકાનો અને બંગલાઓ ભાંગી ગયા છે, નાશ પામી ગયા છે. કેટલાક ગામડાઓ સદંતર ઈતિહાસના પાના પરથી ભુંસાઈ ગયા છે, અને કુદરતની આફતનો મોટો વરસાદ વરસી રહ્યો છે. મનુષ્ય જીવનની અસ્થિરતા, ધારેલી ધારણાઓ ફળવામાં મુશ્કેલી અને વિશુદ્ધતર જીવન વહન કરવાની જરૂરીઆત સૂચવનારા આવા બનાવથી ધડો લેવાની ખાસ જરૂર છે; તેની સાથે આફતમાં આવેલાઓને મદદ કરવી એ દયામય ધર્મના અનુયાયીઓની પ્રથમ ફરજ છે. * * * * * * *

પ્રાંતિક કોન્ફરન્સઃ—હાલમાં થોડા વખતમાં પેથાપુરમાં ઉત્તર ગુજરાત અને આમલનેરમાં દક્ષિણની પ્રાંતિક કોન્ફરન્સ મળનાર છે. આવી સંસ્થાની બહુ જરૂરીઆત છે, અને તત્સંબંધે તેના નેતાઓને પૂર્ણ માન ઘટે છે. આવી સંસ્થામાં જેમ બને તેમ અમલમાં મૂકવા યોગ્ય અને મૂકવાના આગ્રહ તથા નિર્ણયવાળા ઠરાવો થાય તોજ તેની કિંમતમાં વધારો થાય. આખા જૈન સમૂહની કોન્ફરન્સમાં કેટલાક સૂચનારૂપે ઠરાવો કરવાજ પડે છે, કારણ કે તેનું બંધારણ તેવું છે. પ્રાંતિક સભાઓ વધારે વહેવારરૂપ પકડશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. કાઠિયાવાડના જૈનીઓને અમે આવી ત્રુટિ દૂર કરવા માટે આગ્રહ કરીએછીએ. * * * * *

આગમોદ્ધારઃ—કોન્ફરન્સ તરફથી આગમોદ્ધાર કરવા માટે એક મોટી રકમ કાઢવામાં આવી છે, અને તે કામ શરૂ કરવામાં આવશે એમ જણાય

For Private And Personal Use Only

છે. આગમની પ્રત જોઈએ તેટલી શુદ્ધ મળી શકે છે, પીસ્તાળીશમાંથી એક પણ આગમ શુદ્ધ મળી શકતું નથી એ આધાર ઉપર કામ કરવામાં આવે છે. અમારી ખબર પ્રમાણે આ સમાચારમાં પૂરી સત્યતા નથી. વળી કોન્ફરન્સ જેવા મંડળે એક મોટી રકમ બાબુપર કાઢવા પહેલાં અનુભવીઓના મતની દરકાર રાખવી હતી. જેસલમીરના ભંડારની ટીપ કરવા એક વિદ્વાન માણસને મોટા ખર્ચથી રાખી, પ્રો. પીટરસન તથા ભાંડારકરે જેવા રિપોર્ટ બહાર પાડ્યા છે તેવા રિપોર્ટ તૈયાર કરવાની જરૂર હતી, આગમોદ્ધાર કરવામાં અમારી સંમતિ છે, પણ કોન્ફરન્સ જેવા મંડળ પાસે અમુક રકમજ છે તેનો વ્યય કરતાં દેખાવ કરતાં ઉપયોગિતા તરફ ધ્યાન વધારે આપવું જોઈએ. અમે ઇચ્છીએ છીએ કે જેઓ આ પૈસાના વ્યય માટે જવાબદાર છે તેઓ પોતાનો ઠરાવ એકવાર ફરીથી ધ્યાનપર લેશે. હવે પછી આ બાબત પર જરૂર જણાશે તો અમે વિસ્તારથી વિચાર બતાવશું. * *

ભાવનગર દરબારને માનપત્ર:—ભાવનગર પાંજરાપોળ તરફથી ભાવનગર દરબારને કે. સી. એસ. આઈનો ઇલકાબ મળ્યો તે પ્રસંગે એક માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવ્યું છે. * * * *

જૈનબોર્ડીંગને ભેટ:—પુનાવાળા શા. હાથીભાઈ ઝવેરચંદ તરફથી ભાવનગર જૈન બોર્ડીંગને રૂ. ૫૧) ની ભેટ મળી છે અને ભાવનગર પાંજરાપોળને રૂ. ૧૧ ની ભેટ મળી છે તેનો આભાર સાથે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે એમ જણાવવાની અમને બંને ખાતાના સેક્રેટરીઓ તરફથી ફરમાશ થઈ છે. * * * * * * *

શ્રી ઉમરાળામાં પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ:—આવતા માસમાં થવાનો છે. ગુણનાયકજીના રૂ. ૬૦૧ થયા છે, જેઓને વધારે બોલવાની ગરજ હોય તેમણે માગણી કરવી. પરદેશથી આવનારની સગવડ જાળવવા તે ગામના આગેવાનો ઉદ્યત થયા છે. ગુણનાયકજી ઉપરાંત બે બાજુમાં બે પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા સાથે થવાની છે. * * * * * *

ભાવનગરમાં મરકી:—હાલમાં શહેર ભાવનગરમાં મરકીનો ઉપદ્રવ ચાલે છે, તેમાં ઘણા માણસો અકાળ મરણ પામે છે. આવા પ્રસંગે દરેક માણસે ધર્મકાર્યોમાં વિશેષ ધ્યાન આપવું, જીવનની અસ્થિરતા સમજવી અને વર્તન શુદ્ધ રાખી વર્તવું. આ કારણથી અમારી સભાના કામમાં પણ કેટલીક અગવડ પડે છે. ચોપાનીયું કે પુસ્તક મોડાં મળે તો દરગુજર કરવી. M.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તૈયાર છે. તૈયાર છે. તૈયાર છે.

શ્રી ત્રિષષ્ઠિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર.

પર્વ ૧ લું અને ૨ જું.

આદીશ્વર ચરિત્ર તથા અજિતનાથ ચરિત્ર.

આ બન્ને વિભાગ [illegible] સુધારીને ઘણા સરસ ટાઈપથી [illegible] કાગળો ઉપર મુંબઈ ગુજરાતી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છપાવી [illegible] ઉંચા બાઈન્ડીંગથી બન્ને ભાગ સાથે બંધાવી તૈયાર કરે[illegible] આવ્યા છે. કિંમત ખાસ ઘટાડીને બન્ને ભાગ [illegible] રૂ. ૨ ૪-૦ રાખવામાં આવી છે. આ [illegible] [illegible] [illegible] સુધીમાં [illegible] હશે તેને રૂ. ૧-૧૨-[illegible] ની કિંમતે આપવામાં આવશે. પોસ્ટ ખર્ચ જુદું લાગશે. [illegible] [illegible] હોય તેમણે પત્ર લખવો. એકંદર પ્રથમ કરતાં [illegible] [illegible] લાભ છે તે ખોવો નહીં. પછી જેવી ઇચ્છા. નવા [illegible] [illegible] મોકલશે તેને પણ આ લાભ મળી શકશે.

આ બુકમાં વિષયાનુક્રમણિકા અને પ્રસ્તાવના ખાસ વધા[illegible] આવ્યા છે. છાપવાનું કામ બહુજ ઉંચા પ્રકારે કરવામાં આવ્યું છે અને તેનુંજ સારૂં બાઈન્ડીંગ કરવામાં આવ્યું છે. રસિક [illegible] જૈને આ ગ્રંથ જરૂર પોતાની લાઈબ્રેરીમાં રાખવો જોઈએ.

આ ગ્રંથની કર્તા [illegible] માટે લખવાની જરૂર નથી. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], જ્યોતિષ, અલંકાર, ન્યાય વગેરે [illegible] વિષયો ઉપર બુદ્ધિને ચમત્કાર આપનાર અને કુમારપાળરાજાને [illegible] કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીની કરેલી કૃતિને [illegible] પ્રકારની જાહેરખબરની જરૂર નથી.

તૈયાર છે. તૈયાર છે.

શ્રી આદિશ્વર ચરિત્ર મૂળ. પ્રથમ પર્વ.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પર્વ મૂળ પણ છપા[illegible] આવે છે. પ્રથમ પર્વ તૈયાર છે. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. આ પુસ્તકની બહુ [illegible] પ્રત છપાવી [illegible] [illegible] શ્રી [illegible] [illegible] [illegible] આવે તેમ છે. [illegible] [illegible] [illegible] સાહેબ [illegible] અને શેઠ વીરચંદ દીપચંદ [illegible] [illegible] ની સહાયતાથી છપાવવામાં આવે છે. કામ બહુ[illegible] રીતે કરવામાં આવે છે. આ પુસ્તકના [illegible] વિશેષ [illegible] હવે પછી [illegible] આવશે.

તંત્રી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તૈયાર છે. તૈયાર છે. તૈયાર છે.

શત્રુંજય મહાત્મ્ય

ગુજરાતી ભાષાંતર.

બીજી આવૃત્તી.

આ પુસ્તક અમારા તરફથી અગાઉ છપાવવામાં આવ્યું હતું, પણ કેટલાક વખતોથી મળતું નહોતું. હાલમાં તે પુસ્તક ફરી છપાવ્યું છે અને તેમાં ભુલ ન થવા માટે સારી રીતે સુધારવામાં આવ્યું છે.

મહાત્મા ધનેશ્વરસૂરીની આ અનુપમકૃતિ છે, કાવ્ય ચમત્કારથી ભરપૂર ગ્રંથ છે અને ઉત્તમ ભાષા, મધુર શબ્દો, અને અલંકારયુક્ત આ ગ્રંથ આખી જૈન કોમમાં બહુ માન પામેલો છે. તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુંજયગિરિના પ્રાસાદ અને માહાત્મ્યને અસ્ફુટ આંખોમાં પ્રત્યક્ષ બતાવી આપનાર હરેક શ્રદ્ધાવાન્ જૈને આ ગ્રંથ વાંચવો એવી અમારી ભલામણ છે.

આ ગ્રંથ શ્રી નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં છપાવી બહાર પાડવામાં આવ્યો છે અને ઉત્તમ બાઇન્ડીંગથી બંધાવવામાં આવેલો છે. અમારી સભા તરફથી બહાર પડતા દરેક ગ્રંથમાં બને છે તેમ આ ગ્રંથમાં પણ અમે પૂરતી કાળજી રાખી છે. આ ગ્રંથનો લાભ [illegible] ભાવમાં જાય છે. કિંમત રૂ. ૨—૮—૦

અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ.

અમારા તરફથી સંપૂર્ણ વિવેચન, અર્થ અને મૂળ સાથે થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

લખનાર મોતીચંદ ગીરધર કાપડીયા.
બી. એ. એલ એલ. બી.

આ ચોપાનીયું અમદાવાદ—'એંગ્લો વર્નાક્યુલર પ્રિન્ટીંગ [illegible] [illegible] રતનચંદ મારફતીયાએ છાપ્યું.

For Private And Personal Use Only